

§ 2. Договір простого товариства

За договором простого товариства сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутків або досягнення іншої мети (ст. 1132 ЦК).

Договір простого товариства є домовленістю, учасники якої:

- мають єдину (спільну) мету;
- виконують дії, які є необхідними для досягнення поставленої мети;
- формують за рахунок вкладів майно, яке становить їх спільну часткову власність;
- несуть тягар витрат і збитків від спільної справи;
- розподіляють між собою отримані результати.

Договори, в яких ці умови відсутні, кваліфікуються інакше. Наприклад, угода про спільну діяльність, за якою одна сторона за плату надає право користування приміщенням, а інша відкриває в ньому кафе, може бути визнано удаваним правочином, який вчинений з метою прикрити договір оренди, щоб обійти заборону орендодавця на надання приміщення в суборенду. Також не буде договором простого товариства поширений у капітальному будівництві багатосторонній інвестиційний контракт, згідно з яким підрядник за завданням замовника здійснює будівництво жилого будинку на кошти, які надані громадянами-інвесторами, оскільки учасники договору переслідують різну мету. Підрядник за таким договором бажає отримати прибуток від виконання будівельних робіт. Організація-замовник хоче отримати доход, який становить різницю між затратами на будівництво і ціною, за якою квартири будуть передаватися громадянам-інвесторам. У свою чергу громадяни-інвестори бажають отримати квартири у власність. Така угода прямо не передбачена цивільним законодавством, але й не заборонена.

Правова мета договору простого товариства: забезпечити досягнення спільного для всіх учасників результату шляхом об'єднання вкладів і спільних дій.

Юридична характеристика. За своєю юридичною природою договір простого товариства є: *консенсуальним, багатостороннім, відплатним.*

Договір простого товариства є *консенсуальним*, оскільки вважається укладеним в момент досягнення згоди між сторонами, а не в момент, коли кожна зі сторін вносить свій вклад у здійснення спільної діяльності, що охоплюється уже наявністю виконання зобов'язання, яке виникло з договору. Тобто права та обов'язки в учасників виникають з моменту досягнення ними згоди по всіх істотних умовах договору та оформлення його відповідно до вимог закону.

На відміну від інших цивільно-правових договорів, у договорі простого товариства в основному беруть участь більше двох сторін, і тому такі договори є *багатосторонніми* правочинами. Причому кожна зі сторін має однакові права і обов'язки. Відповідно кожний із учасників договору по відношенню один до одного виступає як уповноважена і зобов'язана особа. Закон не встановлює кількості учасників договору, вона зазвичай обумовлюється метою договору простого товариства та іншими обставинами.

Відповідно до ч. 1 ст. 1130 ЦК сторони (учасники) об'єднуються для досягнення спільної мети без створення юридичної особи. Всі правочини та інші юридичні дії, які необхідні для досягнення спільної мети, сторони (учасники) здійснюють і підписують усі разом або на підставі довіреності від імені інших – один або кілька учасників.

Спільна діяльність учасників має бути спрямована на отримання прибутку чи досягнення іншої мети, що не суперечить законові (ч. 1 ст. 1130, ст. 1132 ЦК). Отже мета має бути спільною для всіх учасників. Без установлення обов'язку спільно діяти щодо загальної, єдиної для всіх мети договір простого товариства виникнути не може.

Наявність спільної мети в договорі простого товариства пояснює єдність інтересів сторін (учасників) договору і частий збіг змісту їх основних прав і обов'язків. Остільки, оскільки кожний із учасників договору простого товариства має права і обов'язки, його слід віднести до категорії *двосторонньо-зобов'язуючих (взаємних)* договорів. Проте на відміну від інших взаємних договорів інтерес будь-якого учасника договору простого товариства, виходячи із спільної мети договору, є не тільки його особистим інтересом, оскільки у виконанні договору зацікавлені й усі інші його учасники.

Згідно із законом учасники договору простого товариства зобов'язані об'єднати свої вклади для досягнення спільної мети, де під вкладом учасника вважається все те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно), у тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки (ч. 1 ст. 1133 ЦК). Обов'язок поєднання вкладів учасників договору – одна із основних ознак, яка визначає суть договору простого товариства, оскільки без цього не виникне просте товариство.

Договір простого товариства є *відплатним*, оскільки учасники простого товариства вносять вклади.

Договір простого товариства, за яким його учасники об'єднуються для досягнення спільної мети, є *фідучіарним* правочином, адже відносини між сторонами договору ґрунтуються на взаємній довірі.

Истотними умовами договору простого товариства є:

- предмет договору;
- спільна мета, заради досягнення якої здійснюються ці дії;
- умова про об'єднання вкладів усіх учасників;
- умова про спільні дії всіх товаришів.

Предметом договору простого товариства є спільне здійснення діяльності, спрямованої на досягнення загальної для всіх учасників мети.

Мета, задля якої створюється просте товариство, має бути спільною (єдиною) для всіх учасників договору простого товариства. Спільна мета учасників може носити як комерційний, так і некомерційний характер (отримання прибутку, будівництво житлового будинку та ін.), але вона не може суперечити закону, в тому числі вимогам антимонопольного законодавства. Якщо учасниками простого товариства є юридичні особи, які мають спеціальну правосуб'єктність, мета такого договору повинна відповідати цілям їх діяльності.

Умова про об'єднання вкладів має включати такі дані: 1) про вид майнового чи іншого блага, яке становить вклад учасника; 2) про розмір і грошову оцінку вкладу з визначенням частки кожного учасника у загальній частковій власності.

Поняття «спільні дії» в контексті ст. 1132 ЦК включає таку їх характеристику, як координація та консолідованість. При цьому спільні дії всіх товаришів повинні бути спрямовані на внесення вкладів та інші їхні дії щодо реалізації зобов'язань, які виникають із договору простого товариства.

Форма договору. Досягнення спільної мети учасниками багатостороннього договору передбачає, як правило, їх тривалу співпрацю, а також необхідність внесення кожним із них певного майнового внеску або вчинення дій майнового характеру. У зв'язку з цим договір простого товариства має бути укладено в *письмовій формі*.

Сторони в договорі простого товариства іменуються *учасниками* або *товаришами*. Особливістю такого договору є те, що інтереси кредитора та боржника (на відміну від традиційного зобов'язання) не протиставлені один одному, а спрямовані на досягнення спільної для всіх мети. Кожний з учасників може одночасно виступати і як кредитор, і як боржник щодо всіх і кожного з учасників договору, за загальними вимогами. Учасниками можуть виступати будь-які особи з урахуванням їх правоздатності, а якщо спільна мета стосується підприємницької діяльності, – тільки суб'єкти підприємницької діяльності. Одна й та сама особа може брати участь у

кількох простих товариствах одночасно. Закон не визначає кількості договорів, в яких особа може брати участь і за якими вона несе відповідальність.

Права та обов'язки сторін.

Учасники договору простого товариства мають такі **права**:

- право на користування спільним майном (ч. 3 ст. 1134 ЦК);
- право на ведення спільних справ (ст. 1135 ЦК);
- право ознайомлюватися з усіма документами щодо ведення спільних справ учасників (ст. 1136 ЦК);
- право на розподіл прибутку (ст. 1139 ЦК);
- право на повернення майна, переданого у спільне володіння та користування учасників у випадку припинення договору простого товариства (ч. 2 ст. 1141 ЦК);
- право на поділ майна, що є у спільній власності учасників і спільних прав вимоги, які виникли у них у випадку припинення договору простого товариства (ч. 2 ст. 1141 ЦК);
- право на повернення речі, визначеної індивідуальними ознаками, яку було внесено у спільну власність учасників договору простого товариства, у випадку припинення договору (ч. 2 ст. 1141 ЦК);
- право на розірвання договору простого товариства (ст. 1142 ЦК).

Учасники договору простого товариства мають такі **обов'язки**:

- внести вклад у спільне майно товаришів;
- брати участь у витратах з утримання спільного майна;
- нести збитки від діяльності простого товариства;
- відповідати за спільними боргами та зобов'язаннями перед третіми особами всім своїм майном;
- вести справи в спільних інтересах добросовісно та розумно;
- надавати іншим учасникам договору повну та достовірну інформацію стосовно стану спільних справ і спільного майна;

– не розголошувати конфіденційну інформацію про діяльність простого товариства третім особам;

– нести відповідальність перед учасниками за збитки, яких було завдано спільному майну та діяльності партнерів.

Договором можуть бути передбачені інші права та обов'язки його учасників.

Правові наслідки невиконання (неналежного виконання) учасниками своїх обов'язків. За невиконання учасником договору простого товариства передбачених договором обов'язків перед іншими учасниками наступає цивільно-правова відповідальність перед ними (або одним із них, якщо порушено права тільки одного) за загальними правилами про відповідальність за порушення зобов'язання.

Відповідальність учасників визначається такими обставинами:

– характером діяльності, яка здійснюється (комерційне чи некомерційне товариство);

– специфікою заходів цивільно-правової відповідальності та підстав їх застосування (недоговірна відповідальність, відповідальність перед третіми особами щодо здійснених правочинів, відповідальність перед іншими учасниками за договором простого товариства);

– фактом припинення договору простого товариства.

Якщо договір простого товариства не пов'язаний зі здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, кожний учасник відповідає за спільними договірними зобов'язаннями усім своїм майном пропорційно вартості його вкладу в спільне майно. За спільними зобов'язаннями, що виникли не з договору, учасники відповідають солідарно.

Якщо договір простого товариства пов'язаний зі здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно за всіма спільними зобов'язаннями незалежно від підстав їх виникнення (ст. 1138 ЦК).

До відносин між самими учасниками товариства (комерційного і некомерційного) застосовується принцип часткової відповідальності. За всіма спільними зобов'язаннями, які випливають з договору простого товариства, сторони несуть часткову відповідальність пропорційно вартості вкладів у спільну справу.

Порядок відшкодування витрат і збитків, пов'язаних зі спільною діяльністю учасників, визначається за домовленістю між ними. Вони можуть, наприклад, установити, що витрати і збитки будуть відшкодовані за рахунок спільного майна учасників або за рахунок кредитів, залучених для цієї мети, та ін. У разі відсутності такої домовленості кожний учасник несе витрати та збитки пропорційно вартості його вкладу у спільне майно. Закон спеціально наголошує щодо недопустимості умов, які повністю звільняють будь-кого із учасників від участі у відшкодуванні спільних витрат або збитків. Така умова визнається нікчемною (ст. 1137 ЦК).

Припинення договору простого товариства. Договір простого товариства може бути припинено за загальними підставами припинення договорів, зокрема, у зв'язку із виконанням зобов'язання належним чином (ст. 599 ЦК), тобто досягненням поставленої мети, а також у разі неможливості виконання зобов'язання (ст. 607 ЦК), тобто виявлення неможливості досягнення спільної мети.

У ст. 1141 ЦК закріплено ряд спеціальних підстав, за яких припиняються зобов'язання саме щодо даного виду договору:

1) визнання учасника недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

2) оголошення учасника банкрутом, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

3) смерть фізичної особи – учасника або ліквідація юридичної особи – учасника договору простого товариства, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників або заміщення

учасника, який помер (ліквідованої юридичної особи), його спадкоємцями (правонаступниками);

4) відмова учасника від подальшої участі у договорі простого товариства або розірвання договору на вимогу одного з учасників, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

5) сплив строку договору простого товариства;

6) виділ частки учасника на вимогу його кредитора, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

7) досягнення мети товариства або настання обставин, коли досягнення мети товариства стало неможливим.

Учасник може зробити заяву про відмову від подальшої участі у безстроковому договорі простого товариства не пізніше як за три місяці до виходу з договору. Умова про обмеження права на відмову від безстрокового договору простого товариства є нікчемною. Учасник договору простого товариства, укладеного на визначений строк, або договору, у якому досягнення мети визначено як скасувальна умова, має право вимагати розірвання договору у відносинах з іншими учасниками через поважну причину з відшкодуванням іншим учасникам реальних збитків, завданих розірванням договору.

Правові наслідки припинення договору простого товариства. Правові наслідки припинення договору простого товариства стосуються як внутрішніх відносин між учасниками, так і їх взаємовідносин із третіми особами.

Припинення договору, як і вихід одного з учасників без припинення договору, призводить до поділу (виділу) майна, яке знаходиться в спільній власності учасників. Поділ майна, що складає спільну власність учасників, і спільних прав вимоги, які вони мають, здійснюється в порядку, передбаченому ст. 1141 ЦК.

У разі припинення договору простого товариства речі, передані у спільне володіння та/або користування учасників, повертаються учасникам,

які їх надали, без винагороди, якщо інше не передбачено домовленістю сторін.

Поділ майна, що є у спільній власності учасників, і спільних прав вимоги, які виникли у них, здійснюється в порядку, встановленому ЦК.

Учасник, який вніс у спільну власність річ, визначену індивідуальними ознаками, має право у разі припинення договору простого товариства вимагати в судовому порядку повернення йому цієї речі за умови додержання інтересів інших учасників і кредиторів. Індивідуально визначені речі, які були передані у спільне володіння або користування, повертаються учасникам, які їх надали, без винагороди, якщо інше не передбачено угодою сторін.

З метою захисту інтересів кредиторів з моменту припинення договору простого товариства учасники несуть солідарну відповідальність за невиконаними спільними зобов'язаннями перед третіми особами.